

УДК 378.147:69

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНО-КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ІЗ БУДІВНИЦТВА ТА ЦІВІЛЬНОЇ ІНЖЕНЕРІЇ В ПРОЦЕСІ ВИКОРИСТАННЯ ДИДАКТИЧНИХ ІГОР

Лавінда С.Д., аспірант

Харківський національний університет внутрішніх справ

У статті розглянуто проблему формування професійно-комунікативної компетентності майбутніх фахівців із будівництва та цивільної інженерії в процесі використання дидактичних ігор на заняттях з української мови в закладах вищої освіти.

Визначено роль дидактичної гри в освітньому процесі, з'ясовано теоретичні засади використання дидактичної гри на заняттях з української мови за професійним спрямуванням та її практичного застосування.

Ключові слова: професійно-комунікативна компетентність, дидактична гра, рольова гра, ділова гра, фахівці з будівництва та цивільної інженерії.

В статье рассмотрена проблема формирования профессионально-коммуникативной компетентности будущих специалистов по строительству и гражданской инженерии в процессе использования дидактических игр на занятиях по украинскому языку в заведении высшего образования.

Определена роль дидактической игры в учебном процессе, выяснены теоретические основы использования дидактической игры на занятиях по украинскому языку по профессиональному направлению и ее практического применения.

Ключевые слова: профессионально-коммуникативная компетентность, дидактическая игра, ролевая игра, деловая игра, специалисты по строительству и гражданской инженерии.

Lavinda S.D. FORMATION OF VOCATIONAL AND COMMUNICATIVE COMPETENCE OF FUTURE SPECIALISTS IN CONSTRUCTION AND CIVIL ENGINEERING IN THE PROCESS OF USING DIDACTIC GAMES

The article reveals the problem of formation of vocational and communicative competence of future specialists in construction and civil engineering in the process of using didactic games in the Ukrainian classes in higher education institutions.

The purpose of the article was to determine the theoretical basis for the use of didactic games in Ukrainian classes for vocational purposes and its practical application.

In the context of this scientific research, an attempt has been made to prove the effectiveness of the didactic games application in Ukrainian classes for vocational purposes in higher education institutions, as well as to demonstrate the use of didactic games as one of the effective methods of organizing the educational process. The article proves that a business game can be defined as a modeling of professional activity where each participant carries out a specific "vocational" role.

The structural components of didactic games have been specified and analyzed. The sequence of stages has been determined and the tasks and goals of each of these stages in the process of organizing didactic games have been determined. The structure of a business game as well as the didactic requirements for its use has been substantiated. The stages of the problem solving process using the game method have been presented.

The value of this method is that the didactic game organizes, develops, expands students' cognitive capabilities, educates the personality, and forms a professional communicative competence. The use of didactic games in the Ukrainian classes by professional orientation stimulates the development of all spheres of activity: intellectual, psychic, emotional-volitional, moral-aesthetic, communicative and professional. The solution of the problem in the didactic game is directly related to the communicative activities of the participants in the game. The main purpose of the didactic games is to develop the ability of students to combine theoretical knowledge with practical skills. The article outlines an example of a business game for use in the Ukrainian classes in order to form a vocational and communicative competence. The role of didactic game in the educational process has been determined.

Key words: vocational and communicative competence, didactic game, role game, business game, construction and civil engineering specialists.

Постановка проблеми. В Україні триває процес реформування освітньої системи, спрямований на розвиток і набуття особистістю якісних здатностей, приведення вітчизняних критеріїв і стандартів освіти у відповідність до європейських вимог. Характерною рисою

сучасного освітнього процесу в нашій державі є інтеграція у міжнародне співтовариство. У Законі України «Про освіту», що Верховна Рада ухвалила 5 вересня 2017 року, проголошено курс на впровадження компетентністного підходу в професійній освіті.

Освітня реформа передбачає, що головною метою навчання стане не тільки отримання необхідного обсягу знань, але й оволодіння майбутніми фахівцями певним набором компетентностей. Формування професійно-комунікативної компетентності є одним із головних аспектів сучасної освіти. Професійно-комунікативну компетентність треба формувати протягом усього життя, а не обмежуватись часом навчання в закладах вищої освіти. На нашу думку, професійно-комунікативна компетентність майбутніх фахівців із будівництва та цивільної інженерії – це інтегративна якість особистості фахівця зазначеної галузі, яка сприяє ефективній професійній комунікації, передбачає володіння фаховою термінологією, вмінням логічно, послідовно будувати своє мовлення; чітко, переконливо, коректно висловлювати свої думки стосовно виробничої сфери, користуючись відповідними засобами спілкування. Професійно-комунікативна компетентність фахівців із будівництва та цивільної інженерії – це здатність будувати суб'єкт-суб'єктні стосунки з різними категоріями осіб (діловими партнерами, замовниками, інвесторами, інжиніринговими організаціями, органами влади та іншими суб'єктами професійної діяльності), використовуючи відповідну лексику, методи, техніки та прийоми спілкування.

Ми пропонуємо розглянути формування професійно-комунікативної компетентності в процесі вивчення предметів гуманітарного циклу, зокрема української мови.

Важливою умовою результативності формування професійно-комунікативної компетентності майбутніх фахівців із будівництва та цивільної інженерії є підбір і застосування ефективних методів навчання. Ми вважаємо доцільним формувати професійно-комунікативну компетентність на заняттях із рідної мови.

Постановка завдання. Мета статті – обґрунтувати можливість оволодіння професійною термінологією в процесі використання дидактичних ігор на заняттях з української мови у закладах вищої освіти в процесі підготовки майбутніх фахівців із будівництва та цивільної інженерії.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У педагогіці проблеми гри розглядали К.Д. Ушинський, С.Л. Рубінштейн, Д.Б. Ельконін. Науковці досліджували роль гри у розвитку й формуванні особистості взагалі. Дослідження ж таких науковців, як А.М. Айламаз'ян, П.П. Астадур'ян, С.Є. Борисова, А.А. Вербицький, А.Г. Воржецов, Я.С. Гінзбург, Л.В. Загрекова, І.В. Коломієць, Л.Б. Котлярова, М.М. Крюков,

А.І. Малащенко, В.П. Малащенко, О.В. Мощенко, Л.С. Нечепоренко, Д.І. Панішкевич, Л.Д. Пугач, В.Л. Скалкін, В.О. Соловієнко, Ю.В. Ходос, та інших учених були присвячені проблемам застосування гри під час освітнього процесу в закладах вищої освіти. Різноманітні аспекти впливу навчальних ділових ігор на формування професійної спрямованості студентів висвітлені в дослідженнях таких науковців, як Б.М. Букатов, Т.Г. Кашканова, Л.І. Литвіна, О.Ю. Приходько, В.А. Ткаченко, О.О. Хоменко та інші.

І.М. Куліш у своєму науковому дослідженні зазначає, що формуванню професійно-комунікативної компетентності студентів найбільш сприяють активні та групові методи навчання, до яких належать проблемні лекції, методи аналізу конкретних ситуацій, навчальні дискусії, ділові та рольові ігри, презентації, евристичні бесіди, рольові ігри, дискусії, «мозковий штурм», конкурси з практичними завданнями та їх подальше обговорення, проектування бізнес-планів, проектів, проведення творчих заходів, використання мультимедійних комп'ютерних програм і застосування англомовних спеціалістів, тренінги тощо, тобто інтерактивні методи навчання [5, с. 35].

Виклад основного матеріалу дослідження. Аналізуючи досвід науковців із цього питання, можемо стверджувати, що інтерактивний метод – це метод навчання, що ґрунтуються на безпосередній, активній взаємодії учасників освітнього процесу. При цьому головний аспект полягає у взаємодії суб'єктів між собою.

В основі такого процесу навчання лежить активізація пізнавальної діяльності студентів – майбутніх фахівців із будівництва та цивільної інженерії. Його сутність полягає в постійній активній взаємодії всіх суб'єктів навчання. Цю взаємодію або співпрацю можна проілюструвати таким алгоритмом відносин: «викладач – студент», «викладач – представник групи студентів», «викладач – група студентів або вся група», «студент – студент», «студент – частка групи студентів або вся група студентів». «При цьому викладач і студент – рівноправні, рівнозначні суб'єкти навчання. Розуміють, що вони роблять, рефлектирують із приводу того, що вони знають, уміють і здійснюють» [6, с. 215]. У такій взаємодії викладач буде виконувати функцію лише організатора процесу навчання, консультанта та спостерігача.

Виконання низки зазначених питань буде залежати від активізації пізнавальної діяльності студентів, яке спрямоване на пізнання об'єктивної реальності. Необхідними умовами інтерактивного навчання є чіткий план дій і конкретні завдання

для його учасників. Інтерактивна взаємодія унеможливило превалювання одного учасника навчального процесу над іншим, однієї думки – над іншою. Інтерактивні методи орієнтовані на більш контактну взаємодію не тільки викладача та студента, але й студентів між собою. Перебуваючи в режимі діалогу, мозкового штурму, презентації, дискусії, диспуту, студенти вчаться логічно, послідовно, стилістично спрямовано, обґрунтовано будувати своє мовлення. Боза умовами дидактичної гри ситуація вимагає необхідності висловити свою думку, своє переконання, своє бачення специфіки того чи іншого професійного питання саме зараз, у цей конкретний момент. І така форма надає можливість викладачу з'ясувати результат засвоєного, актуалізувати опірні знання, здійснити контроль, а студенту – більш відповідально ставитися до постійного самовдосконалення, до процесу формування будь-яких життєвих компетентностей, зокрема професійно-комунікативних.

Необхідними умовами інтерактивного навчання, на думку всіх дослідників, є чіткий план дій і конкретні завдання для всіх його учасників. Інакше кажучи, ми можемо досягти бажаного результату через спільні зусилля учасників процесу за умов чіткої організації процесу навчання.

У закладах вищої освіти під час формування професійно-комунікативної компетентності доцільно застосовувати поряд з іншими методами метод інтерактивного навчання – дидактичну гру, а саме цілеспрямовану організацію навчально-ігрової взаємодії викладача та студентів у процесі моделювання ними цілісної структури професійної діяльності майбутнього фахівця.

Треба зауважити, що у психологічній та педагогічній науці немає чіткої визначеності щодо поняття сутності гри, яка використовується в освітньому процесі. Для позначення цього виду навчальної діяльності студентів науковці використовують низку понять: «ділова гра», «навчальна ділова гра», «навчальна гра», «рольова гра», «навчальна рольова гра», «дидактична гра».

Треба зазначити, що, незважаючи на велику кількість наукових праць, присвячених цій проблемі, питання, пов’язані з використанням дидактичних ігор на заняттях з української мови за професійним спрямуванням в процесі підготовки майбутніх фахівців із будівництва та цивільної інженерії, не були предметом окремого дослідження.

П.М. Щербань стверджує, що дидактична гра – це творча форма навчання, виховання та розвитку студентів [8, с. 31]. Науковець визначив характерні ознаки дидактичної

гри – це «моделювання ситуацій навчального характеру та прийняття навчальних рішень; розподіл ролей між учасниками гри; різноманітність рольових цілей під час вироблення рішення; взаємодія учасників гри, які виконують ті чи інші ролі; наявність спільної мети учасників гри; колективне вироблення рішень; багатоальтернативність рішень; наявність системи індивідуального чи групового оцінювання діяльності учасників гри. Головним у дидактичній гри, на думку науковця, є те, якою мірою вона забезпечує прикладну підготовку майбутнього фахівця до професійної діяльності» [8, с. 7].

Звернемося до дидактичних ігор як до способу розвитку професійно-комунікативної компетентності. Розглянемо ігри, що базуються на цілеспрямованому розвитку, на здійснені обміну інформацією. Вирішення завдання в дидактичній гри безпосередньо пов’язане з комунікативною діяльністю учасників цієї гри.

А.Й. Капська підкреслює велике значення застосування дидактичних ігор у закладах вищої освіти, зазначає, що «використання у професійній підготовці ділових і рольових ігор – це, по суті, своєрідна репетиція і перевірка того, як студенти вміють користуватися словом у певній психолого-педагогічній ситуації. Ці ігри дають змогу проаналізувати будь-які професійні ситуації, в яких кожен студент-учасник гри має змогу довести доцільність своїх підходів до вирішення тих чи інших ситуативних завдань» [1, с. 71].

М.М. Крюков зазначає, що поява ділових ігор створила новий вид діяльності представників різних спеціальностей. Якими б не були уявлення про ділові ігри, прихильники цих уявлень вважають, що ділова гра є ефективним інструментом розвитку інтелекту фахівців, які беруть у ній участь, розвитку їхніх творчих можливостей під час пошуку вирішення завдань [4, с. 177].

О.О. Хоменко, який досконало досліджував навчальні ділові ігри, характеризує навчальну ділову гру як один із найперспективніших шляхів підвищення ефективності освітнього процесу у вищій школі, якості фахової підготовки студентів. Навчальну ділову гру науковець розглядає як змодельовану та педагогічно організовану навчально-пізнавальну, науково-дослідну, професійно-виробничу діяльність, що забезпечує формування соціального та професійного досвіду особистості [7, с. 9–10].

М.В. Кларін, аналізуючи досвід використання ігривих ситуацій у світовій педагогіці, описує рольові навчальні ігри (гра-драматизація, гра-моделювання в гіпотетичних умовах), імітаційно-моделюючі

ігри (gra-права, gra-ілюстрація, гра з посилувальним рольовим компонентом, гра зі спільним прийняттям рішення у складному соціальному контексті). Крім того, значну увагу автор приділяє навчальним іграм, що забезпечують комплексний аналіз природничо-наукових і технічних проблем, дискусії («круглий стіл», «засідання експертної групи», «форум», «симпозіум», «дебати») [2, с. 58].

Незважаючи на те, що методи проведення навчання із використанням дидактичних ігор мають різnobічний характер, будь-які ігри мають конкретну схему, певний алгоритм, що складається з таких етапів:

- створення ігрової проблемної ситуації; введення проблемної ситуації;
- хід гри: «проживання» проблемної ситуації; для учасників за встановленими правилами розгортається ігровий сюжет;
- підбивання результатів, самооцінювання дій усіх учасників гри;
- обговорення результатів гри, ігрових дій, аналіз ігрової ситуації;
- навчально-пізнавальний підсумок гри [3, с. 97].

Наведемо приклад застосування ділової гри на занятті з української мови (за професійним спрямуванням) на тему: «Ділові переговори: вибір генпідрядника для проведення обробних робіт у торговельному центрі».

Метою проведення цієї ділової гри є систематизація, поглиблення та конкретизація знань, отриманих студентами на по-передніх стадіях навчання (лекціях, самостійних заняттях, колоквіумах, практичних заняттях), оперативний контроль за рівнем оволодіння студентами матеріалу. У процесі ділової гри майбутній фахівець із будівництва та цивільної інженерії набуває професійно-комунікативних компетентностей і практичних навичок роботи з вирішення прикладних завдань фахової діяльності. У діловій гри моделюється конкретна ситуація. Ця гра надає можливість студенту побути в ролі будь-якого суб'єкта будівельної справи: замовника, підрядника, інвестора, представника інжинірингових організацій. Така гра наближає навчання до реальності, при цьому вимагає від суб'єктів взаємодії, ініціативи, актуалізації пізнавальної діяльності, а також демонстрації рівня оволодіння професійними знаннями та вміннями.

Треба зазначити, що особливість проведення переговорів полягає в необхідності дотримання певних правил: будь-які переговори розглядаються з позиції етапів, стратегій і тактичних прийомів ведення таких переговорів. Це такі етапи: 1) уточнення; 2) обговорення; 3) узгодження.

Зважаючи на зазначені аспекти проведення ділової гри, зокрема перемовин, викладач презентує тему переговорів: «Вибір генпідрядника для проведення обробних робіт у торговельному центрі» та акцентує увагу студентів на умовах та особливостях проведення ділових переговорів.

З групи студентів обираються «замовник», «інвестор», «генпідрядник», «архітектор», інші ж студенти є спостерігачами та водночас мають можливість у будь-який час долучитися до гри та замінити будь-кого з учасників.

Хід гри: «Замовник» після придбання приміщення звертається до «генпідрядника» з метою довести будівлю до стану, коли її можна бути використовувати за призначенням. Замовник надає генпідряднику всю необхідну інформацію: призначення будівлі, кількість співробітників, приблизна кількість відвідувачів і своє бачення результату роботи генпідрядника. Генпідрядник зі свого боку пропонує конкретний проект. У цьому випадку – це візуалізація проекту та кошторис. Після детального обговорення, у якому всі учасники гри встановлюють і підтримують контакт, намагаються знаходити вихід із конфліктних ситуацій, впевнено, аргументовано використовуючи професійну термінологію, логічно, послідовно доводять своє бачення вирішення питання; вчаться ставити доречні питання та слухати опонента. Як результат, обидві сторони переговорів доходять згоди й підписують договір. Варто зауважити, що учасники під час гри формують і розвивають свої професійно-комунікативні навички: актуалізують свої вміння використовувати професійну лексику, набувають досвіду монологічного, діалогічного та навіть полілогічного мовлення, а також демонструють граматичну та синтаксичну правильність писемного мовлення.

На наступному етапі до гри безпосередньо залучаються всі студенти, обговорюють результати та досягнення мети переговорного процесу, акцентують свою увагу на недоліках конкретних переговорів. Дають оцінку дій учасників.

Останній етап гри: підбивання підсумків, обговорення результатів.

Висновки з проведенного дослідження. Отже, ділова гра дає можливість студентам занурюватися у спеціально створену професійну атмосферу спілкування, виконувати різні ролі, як-от інвестор, замовник, підрядник, генпідрядник, архітектор, дизайнер, допомагає розкривати потенціал комунікативних здібностей, вчить приймати рішення, від яких залежить виробничий процес на підприємстві, та спри-

яє формуванню професійно-комунікативної компетентності.

Пріоритетним напрямом дослідження ми вважаємо розроблення комплексу ділових ігор для майбутніх фахівців із будівництва та цивільної інженерії з метою формування професійно-комунікативної компетентності.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Капська А.Й. Гра як активний метод навчання студентів майстерності слова. Рідна школа. 1991. № 10. С. 71–73.
2. Кларин М.В. Игра в учебном процессе. Советская педагогика. 1985. № 6. С. 57–61.
3. Кларин М.В. Инновация в мировой педагогике: обучение на основе исследования, игры и дискуссии. (Анализ зарубежного опыта). Рига: НПЦ «Эксперимент», 1995. С. 176.
4. Крюков М.М. Деловая игра как способ развития интеллекта на основе преодоления образа. Интеллектуальная культура специалиста. Новосибирск, 1988. С. 177–194.
5. Куліш І.М. Дидактична гра як засіб активізації навчальної діяльності студентів університету: автoref. дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.09. Черкаси, 2001. 191 с.
6. Мариківська Г.А. Формування мовленнєвої культури старшокласників у процесі використання дидактичних ігор. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах: зб. наук. пр. Запоріжжя: КПУ, 2016. Вип. № 47. С. 408.
7. Хоменко О.О. Навчальні ділові ігри як засіб формування професійних умінь студентів технікумів і коледжів (на прикладі будівельних спеціальностей): автoref. дис. ... канд. пед. наук. К., 1994. С. 20.
8. Щербань П.М. Навчально-педагогічні ігри у вищих навчальних закладах. Київ: «Вища школа», 2004. С. 205.